

## **МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

*У статті викладено основні положення дослідження модернізації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти. Визначено засади модернізації сучасної позашкільної освіти, що має базуватися на застосуванні особистісно орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного і компетентнісного підходів, де в зміст освіти інтегровані основні компетентності особистості.*

***Ключові слова:** модернізація освіти, зміст освіти, освітній процес, позашкільна освіта, заклад позашкільної освіти, виховання, виховний потенціал закладу позашкільної освіти, вихованці закладів позашкільної освіти.*

Модернізація національної системи освіти здійснюється сьогодні у контексті оновлення загальноєвропейських і світових гуманістичних освітніх парадигм і пов'язана з визнанням значущості знань як рушійної сили суспільного прогресу та добробуту. Ці зміни стосуються створення нових освітньо-виховних моделей, перегляду змісту навчально-дидактичних матеріалів, форм і методів навчання і виховання молодого покоління. Набуття молоддю знань, інтелектуальних умінь і практичних навичок, їх трансформація у досвід пізнання навколишнього світу, пошук свого власного місця в ньому стає можливим за умови обґрунтування і розробки сучасних методологічних основ освіти і виховання учнів. Розв'язання цієї проблеми особливо актуалізується в контексті визначення теоретичних засад розвитку освіти і виховання учнів у вільній від навчання в загальноосвітній школі та інших закладах освіти час, зокрема у закладах позашкільної освіти.

Проведення модернізації позашкільної освіти дає можливість сформувати таку систему, яка буде готова до реалій майбутнього і підготовки наступних поколінь до нових викликів часу. Те, як буде організовано реалізацію права на позашкільну освіту, визначатиме майбутній потенціал людських ресурсів, від якого буде залежати економічне зростання країни, конкурентоздатність на світовому ринку, якість життя громадян.

Система позашкільної освіти включає такі основні взаємозв'язані елементи, як мету і завдання, зміст освіти, форми, методи і засоби її здійснення.

Основним системоутворюючим фактором системи позашкільної освіти є освітня діяльність у вільний час. Подальший розвиток позашкільної освіти як соціального інституту (соціокультурного феномену), який розвивається і функціонує, зберігаючи свою сутність при зміні змісту та структури, а також підвищення її якості можуть успішно здійснюватися за умови застосування ефективного науково-методичного забезпечення освітнього процесу.

Особлива роль належить сучасній методиці позашкільної освіти, що має базуватися на застосуванні особистісно-орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного і компетентнісного підходів, де в зміст освіти інтегровані основні компетентності особистості. Розробка проблеми пов'язана з приведенням змісту позашкільної освіти у відповідність до сучасних вимог і визначенням таких організаційних форм і методів, дидактичних засобів, які сприяють розв'язанню завдань навчання, виховання, розвитку, соціалізації підростаючого покоління у вільний час в закладах позашкільної освіти.

Проведено констатувальний експеримент з метою визначення відповідності сучасним вимогам змісту та організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти. Методикою було передбачено застосування таких методів дослідження: аналіз нормативно-правових документів, інших матеріалів; аналіз навчальних програм гуртків закладів позашкільної освіти з метою вивчення впливу їх змісту на формування ряду компетентностей та ознайомлення з напрямком роботи кожного керівника гуртка; ознайомлення із змістом річних навчально-виховних планів закладів для вивчення тематики семінарів, встановлення напрямку роботи закладів позашкільної освіти, визначення мети і завдань експериментального дослідження; відвідування запланованих семінарів та масових заходів, що проводилися в експериментальних закладах; відвідування відкритих занять гуртків для ознайомлення з формами та методами навчання; проведення анкетування, опитування педагогів, що мало на меті з'ясувати їхню думку щодо сучасного стану позашкільної освіти України за такими критеріями: відповідність нормативно-правовим документам, враховуючи зміни законодавства у сфері

освіти; відповідність психолого-педагогічним підходам (аксіологічний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний); відповідність запитам дітей та батьків; відповідність запитам суспільства загалом; забезпечення педагогів методичними розробками.

Визначено ключові проблеми сучасної позашкільної освіти в Україні: відсутність або ліквідація закладу позашкільної освіти, наближеного до місця проживання чи навчання дитини; невідповідність між сучасними запитами і потребами дітей та батьків та якістю освітніх послуг в сфері позашкільної освіти, їх наближеністю до місця проживання чи навчання, змістом, матеріально-технічним оснащенням закладів; часткова доступність системи позашкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами; фінансова неспроможність батьків скористатись наявними платними освітніми послугами в сфері позашкільної освіти задля реалізації права дитини на позашкільну освіту; фінансова неспроможність громад утримувати заклади позашкільної освіти; відсутність єдиного інформаційно-комунікаційного простору для потенційних здобувачів позашкільної освіти, який би інформував про можливості та формував суспільне сприйняття позашкільної освіти як необхідної ланки освітнього процесу; низький рівень оплати праці педагогічних працівників закладів позашкільної освіти, відсутність дієвих механізмів стимулювання професійного розвитку педагогів позашкільної освіти.

В результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи визначено, що нині система позашкільної освіти включає заклади не тільки сфери освіти, а також культури і спорту, які підпорядковані відповідно Міністерству освіти і науки, Міністерству культури та Міністерству молоді та спорту. Станом на 1.01.2018 р. в Україні діють 3956 закладів позашкільної освіти всіх сфер управління: 1379 належать до галузі освіти (підпорядковані Міністерству освіти і науки); 1296 належать до галузі культури (підпорядковані Міністерству культури); 1281 належать до галузі спорту (підпорядковані Міністерству молоді та спорту).

Аналіз динаміки змін в мережі закладів позашкільної освіти виявив, що

кількість закладів позашкільної освіти протягом 2016-2018 рр. скоротилась на 97 одиниць або на 2,4 %, навіть не беручи до уваги закладів позашкільної освіти, які функціонували на тимчасово окупованих територіях. В умовах сталості причин, якими породжена проблема, ця тенденція зберігатиметься. Найбільш вразливими в ситуації скорочення закладів позашкільної освіти стають діти з малонаселених пунктів, яким за умови відсутності закладу позашкільної освіти органи місцевої влади не пропонують альтернативних варіантів здобуття позашкільної освіти. Недостатнє залучення дітей до позашкільної освіти провокує соціальні ризики – розповсюдження в дитячому середовищі, не залученому до змістовного дозвілля, антисоціальних та девіантних проявів (безпритульності, бездоглядності, злочинності, шкідливих звичок, кіберзалежності тощо), погіршення стану здоров'я.

Аналіз практичної діяльності закладів позашкільної освіти показав, що нині 61,5 % дітей в Україні віком від 3 до 18 років не охоплені позашкільною освітою. Спостерігається нерівномірність доступу до позашкільної освіти в місті і в сільській місцевості. Із загальної кількості дітей, що здобувають позашкільну освіту 91 % здобувають її у містах і лише 9 % в сільській місцевості, що становить 12 % від загальної кількості дітей, які там проживають. Однією із суттєвих причин такого розриву в охопленні дітей позашкільною освітою в містах і сільській місцевості є реформа децентралізації, яка наразі триває та передбачає зміну фінансування позашкільної освіти, якою опікуються місцеві бюджети. Це обумовлює нерівномірне фінансування позашкільля в різних регіонах та місцевостях. Брак фінансів у місцевих бюджетах, а разом з тим досвіду і знань ефективного менеджменту позашкільною освітою, відсутність бачення перспектив та можливостей її розвитку, вузьке сприйняття позашкільної освіти як способу проведення дозвілля, а не як потенціалу для розвитку особистості та набуття життєво важливих компетентностей, способу інвестувати в розвиток людських ресурсів на місцях обумовлює не пріоритетність позашкільної освіти для органів місцевого самоврядування та змушує місцеву владу йти на непопулярні

кроки з оптимізації мережі закладів шляхом їх ліквідації.

За результатами констатувального експерименту встановлено, що освітній процес в закладах позашкільної освіти потребує модернізації; прогнозовано, що основними напрямками модернізації у контексті Концепції Нової української школи мають стати: модернізація змісту позашкільної освіти, орієнтованого на: формування ключових компетентностей викладених в концепції Нової української школи; виховання загальнолюдських цінностей, зокрема морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність); створення умов для залучення вмотивованих кваліфікованих педагогів позашкільної освіти (креативних, відповідальних, які працюють над підвищенням власного фахового рівня); реалізація педагогіки партнерства. Існує потреба в просвітництві педагогічних колективів закладів позашкільної освіти; підвищенні наукового рівня методичного забезпечення педагогічного процесу. Необхідно підвищення доступності позашкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

#### Література

1. Бех, І. Д. (1997). Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1. 124.
2. Вербицький, В. В., Бойко, А. Е., Корнієнко, А. В., & Мачуський, В. В. (2015). Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу. *Методичний посібник*. (Ред.). В. В. Мачуський. Харків: «Друкарня Мадрид».
3. Мачуський, В. В., Пустовіт, Г. П. (2007). *Стратегічні напрями удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів. Становлення особистості*. Кам'янець-Подільський. Видавець «ПП Зволейко Д.Г.». 111-121.
4. Корнієнко, А. В., Мачуський, В. В., Пустовіт, Г. П., Литовченко, О. В., & Просіна, О. В. (2016). Позашкільна освіта: додаткові можливості для розвитку особистості учня. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. (Ред.). В. Г. Кремень. Київ. Товариство «Знання» України. 59-67.